

Pelbárt Jenő

A Diósgyőri Papírgyár vízjel-védjegyének története (1899–1949)

Kevesen vannak, akik nem ismerik a diósgyőri író-nyomó, rajzpapírokat és sokan, akik évtizedeken át használták a kiváló minőségükről nevezetes papír termékeket. A XXI. századi filigranológus azt csak reméli, hogy az évek során sok felhasználó vetett néhány pillantást a fény felé tartott diósgyőri papírokból megjelenő tölgyleveles vízjel-védjegyekre is, amelyek sok évtizeden át jelölték és jelölik ma is a messze földön is méltán híres diósgyőri papírokat.

A Borsod vármegyei **DIÓSGYŐR** papírmalmot 1880-ban alakították át papírgyárrá. Korábban a neve *Kolba Mihály és Fiai Diósgyőri Papírgyára* volt, már 1878-tól, de ekkor valójában még nem papírgyárként működött, hanem kézműves manufaktúra, papírmalom volt és mesterei sokféle merített papírt készítettek. A gyár első hengersizítási papírgépét 1880-ban szerelték fel és ezzel megkezdődött a híres diósgyőri géppapírgyártás.

A sikeres vállalkozás 1926-ban alakult át *Diósgyőri Papírgyár Részvénytársasággá*. Gyártmányai voltak: finom és legfinomabb vízjeles író-nyomó papírok, műszaki rajzpapírok, okmánypapírok, értékpapírok és bankjegy papírok. A Szinva-parti papírgyár XIX. századi időszakából egy vonalas rajzolatú vízjel-védjegye ismert, amely különféle papírgyártmányokban több rajzi változatban került forgalomba.

Tölgyleveles vízjelét először 1899-ben lajstromoztatták be (1), majd kétszer, 1909-ben (másodsor) és 1921-ben (harmadsor) újították meg.

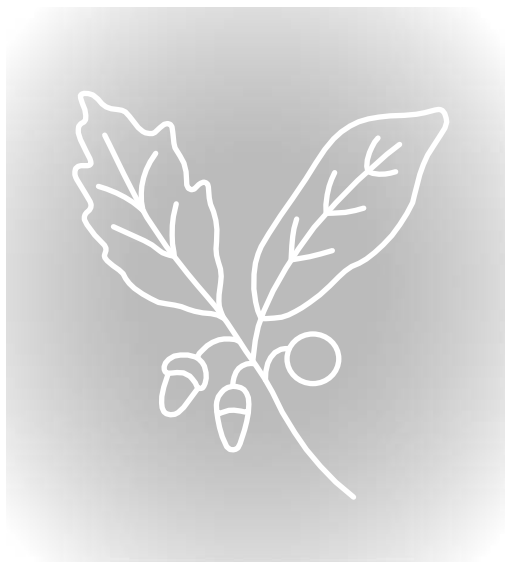
Az első lajstrombavétel a Miskolci kereskedelmi és iparkamaránál történt, 1899. február 22-én és 13. szám alatt jegyezték be a diósgyőri védjegyet (1. ábra).

A védjegyábrára rajzolata összetett. Elemei: egy tölgylevél (bal oldali levél) és egy cserlevél (jobb oldali levél). A rövid, enyhén ívelt levélszár bal oldalán két makk oldalnézeti képe, míg jobb oldalán egy makk elölnézeti (kör alakú) képe látható.

Az 1899-es vízjel rekonstruált rajza több részletben eltér a védjegy ábrájától (2. ábra). Például a jobb oldali levélben nem két, hanem három levélér van. Ez tekinthető az első olyan vízjelalaknak (alap-

1. ábra. A Diósgyőri Papírgyár tölgyleveles vízjel-védjegyének eredeti méretű nyomatképe, 1899

2. ábra. A Diósgyőri Papírgyár védjegy-vízjelének első, rekonstruált rajza, 1899

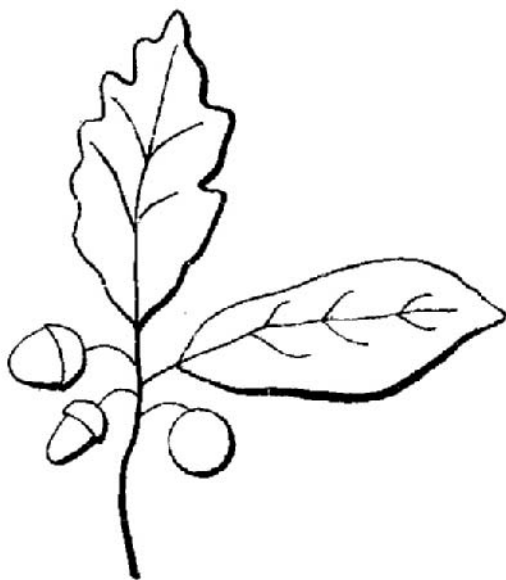
vízjelnek), amely a bejegyzett vízjel-védjegy ábrája alapján készült és a védjegy rajzolatával egyidős.

3. ábra. A Diósgyőri Papírgyár megújított tölgyleveles vízjel-védjegyének eredeti méretű nyomatképe, 1909

A tölgyleveles vízjel-védjegyet tíz év múlva, **1909.** február 11-én délelőtt 11 óra 45 perckor újította meg a Kolba Mihály és Fiai cég a Miskolci kereskedelmi és iparkamaránál, ahol 65. szám alatt jegyezték be a Diósgyőri Papírgyár részére, papírra (3. ábra).

A védjegyábra alakját illetően a papírgyár nem volt mindig következetes, mert a védjegy eredeti alakját és a bejegy-

4. ábra. A Diósgyőri Papírgyár tölgyleveles vízjel-védjegyének a védjegyfüzetben közölt nyomatképe, 1901

zett védjegyraiz alapján készült vízjel levélállását többször megváltoztatták. Például az **1901-es** védjegyfüzetben (2) az eredeti bejegyzéstől eltérő alakú diósgyőri védjegyraiz szerepel (4. ábra).

Ennek mérete jóval nagyobb, jobb oldala pedig sötétebb (vastagabb) vonallal árnyékoltt. Ilyen vízjelét ebből az időből nem ismerünk. A füzet diósgyőri védjegyrájának papírjában – a mellékelt eredeti diósgyőri papír átnézetében – pedig a kisebb méretű, az eredeti védjegyráz szerinti, egyvonalas vízjel látható, bár fordított levélállásban (5. ábra), az Sz 1 (pontok nélküli) gyártási sarokjellel együtt (6. ábra).

5. ábra. A Diósgyőri Papírgyár védjegyfüzethez mellékelt eredeti vízjelének rekonstrukciós rajza, 1901

6. ábra. A Diósgyőri Papírgyár védjegyfüzethez mellékelt eredeti vízjelének rekonstrukciós rajza, 1901

A diósgyőri tölgyleveles vízjel-védjegy a bejegyzést követően sok alakváltozatban fordul elő a papírgyár egyéb név- és felirat-vízjeleivel, vízjelpárjaival együtt.

A kétféle levélállást a későbbiekben is felváltva alkalmazták. A tölgyleveles vízjel-védjegy rajzolata az évek során alapvetően nem, illetve csak kis mértékben változott, de a rajzi eltérések jellemzőek az adott időszakra.

A Nagyváradi város tanácsa törvényhatósági bizottsági tagjainak névsorát tartalmazó, *merített velinpapír* őrizte meg **1900** októberéből egy olyan diósgyőri vízjelpár rajzolatát, amelyben a SZABVÁNY-2. felirat-vízjel mellett a tölgyleveles vízjel-védjegy egyik változata is megjelenik (7. ábra).

A Losoncvidéki Helyi Érdekű Vasut Részvénytársaság **1901** januárjában kibocsátott, 200 koronás törzsrészvényének papírjában a három részből álló, összetett

7. ábra. Diósgyőri merített papír jobb ívfélében megjelenő tölgyleveles vízjel-védjegy rekonstrukciós rajza, 1900

vízjel közepső eleme az egyvonalas, fordított levélállású, tölgylevelés vízjel-védjegy (8. ábra).

A Kőolajipar Részvénytársaság **1908**-ban, Debrecenben kibocsátott, bemutatóra szóló 250 koronás *részvényének* erőteljes, tiszta átnézetű diósgyőri papírjában az egyik legnagyobb méretű SZABVÁNY 2.-vízjel alakváltozatának közepső eleme egy fordított állású, nagyméretű tölgylevelés vízjel-védjegy változat (9. ábra).

8. ábra. Diósgyőri papír főközepén elhelyezett tölgylevelés vízjel rekonstrukciós rajza, 1901

Ha rajzolatának részleteit összevetjük a 8. ábrával, jól látható, hogy – a nagyobb méreten kívül – vonalszerkezetének szinte minden eleme eltérő.

A Kolba Mihály Fiai diósgyőri papírgyáros cég tölgylevelés vízjel-védjegyét harmadszor **1921.** június 24-én újította meg a Miskolci Kereskedelmi és Iparkamaránál. Ezt 160. kamarai szám alatt jegyezték be a

9. ábra. Diósgyőri papír főközepén elhelyezett tölgylevelés vízjel rekonstrukciós rajza, 1908

papírgyár részére a III. áru kategóriában: papírra (10. ábra).

Az új bejegyzés az 1909. évi február 11-én 65. szám alatt (másodszor) lajstromozott, korábbi védjegynek a megújítása volt. Azt azonban valójában 1919-ben kellett volna (harmadszor) megújítani, de az ismert történelmi események miatt csak 1921-ben került rá sor (3).

A tömeggyártás során az eredeti vízjel-védjegy rajzolatában néha előfordultak hibák és sérülések. 1924-ből a Gellért Gyógyfürdő Igazgatóság egyik töredék méretű *levélpapírjában* maradt fenn egy diósgyőri, fordított állású tölgylevelés vízjel hiányos és sérült részlete (11. ábra). Vonalrendszere a gyár eredeti vízjel-védjegyének rajzolatától azért tér el, mert több ponton hiányos. Papírgyártás közben a vízjelképző olyan mértékű sérülést, törést

és a vízjeltest néhány elemének a teljes leválását szenvedte el, ami megváltoztatta a vízjelábrát, miközben a papír sértetlen maradt, nem lyukadt ki. Az ív bal szélének egyvonalas tölgyleveles vízjelében a két levél közül, a bal oldali cserlevél erezete hiányos. A tagolatlan levél lemezének erezetéből két ívelt oldal levélér darab (egy balról és egy jobbról) hiányzik. A jobb

10. ábra. A Diósgyőri Papírgyár harmadszor megújított tölgyleveles vízjel-védjegyének eredeti méretű nyomatképe, 1921

oldali tölgylevél csipkés lemezében pedig csak az enyhén ívelt fő levélér látható. A bal oldali – szemből ábrázolt – makk kontúrja kör helyett ovális, a jobb oldali makkoknál pedig csak a két üres csésze maradt meg, a makkok leszakadtak, leváltak. A vízjel azonban még így is betöltötte a tőle elvárható szerepet: azonosította a papírt és védte hamisítás ellen is.

Néhány általános célú – védjegyoltalomban nem részesített – kereskedői vízjelbe is belekerült a diósgyőri tölgyleveles vízjel-védjegy valamelyik alakváltozata. Ilyen kereskedői vízjel a Rigler

József Ede Papírneműgyár Rt. ADRIA RJE fantázianevű, kör alakú embléma-vízjele 1927-ből (a Magyar Tisztviselők Takarékpénztára Rt. papírjában), amelyet sokféle egyéb nyomdatermékhez is felhasználtak (12. ábra).

11. ábra. A hiányos diósgyőri vízjel rekonstrukciós rajza, 1924

Az összetett rajzolatú vízjel több elemből áll. Egyvonalas kettős körben, a felső ívben kettős kontúrú, egyedi rajzolatú verzál betűkből ADRIA felirat, a kör alsó ívében R. J. E. monogram, a kettő között egy-egy hatágú csillag záró elemként. A belső kör közepén az egyvonalas diósgyőri tölgyleveles vízjel-védjegy kisebb méretű változata.

A vízjel érdekessége, hogy alkotó elemeit külön-külön védjegyoltalom védte: az ADRIA felirat-vízjelet, az RJE monogram-vízjelet és a diósgyőri tölgyleveles-vízjelet is, de az együttes alkalmazást nem jegyeztették be.

Másik híres, diósgyőri tölgylevelés vízzel ellátott kereskedői vízjel a Szénásy Béla papírnagykereskedő részére gyártott *famentes irodai papír*.

Az 1939-ből fennmaradt, kétsoros, vertikális, ívelt vízjel rajzolata összetett. Elemei: kétoldalt koszorúszerűen ívelt, egy-egy tölgylevelés vízjel-védjegy, ezekben a középső SzB monogram felé hajló cserlevél kicsinyített, jóval kisebb a cakkos tölgylevelénél. A középső mezőben elhelyezett, nagyméretű SzB monogram kettős kontúrú, egyedi alakú verzál betűi össze-

fonódnak. Az embléma alsó sorában kettős kontúrú, kerekített szárvégű, talp nélküli, ívelt rövidítés két verzál betűje: A. D. (Anno Domini) és cégalapítási évszám (1810) zárja a motívumot (13. ábra).

A tölgylevelés vízjel-védjegy előfordul összetett papíralak- és papírfajta-vízjelekkel együtt is. A Magyar Királyi Központi Díj- és Illetékkiszabási Hivatal 1931-ben keltezett *Végzésének* barnás színű levélpapírja őrizte meg számunkra a diósgyőri sokszorosítópapír (SS 106 97 jelű) vízjelét (14. ábra).

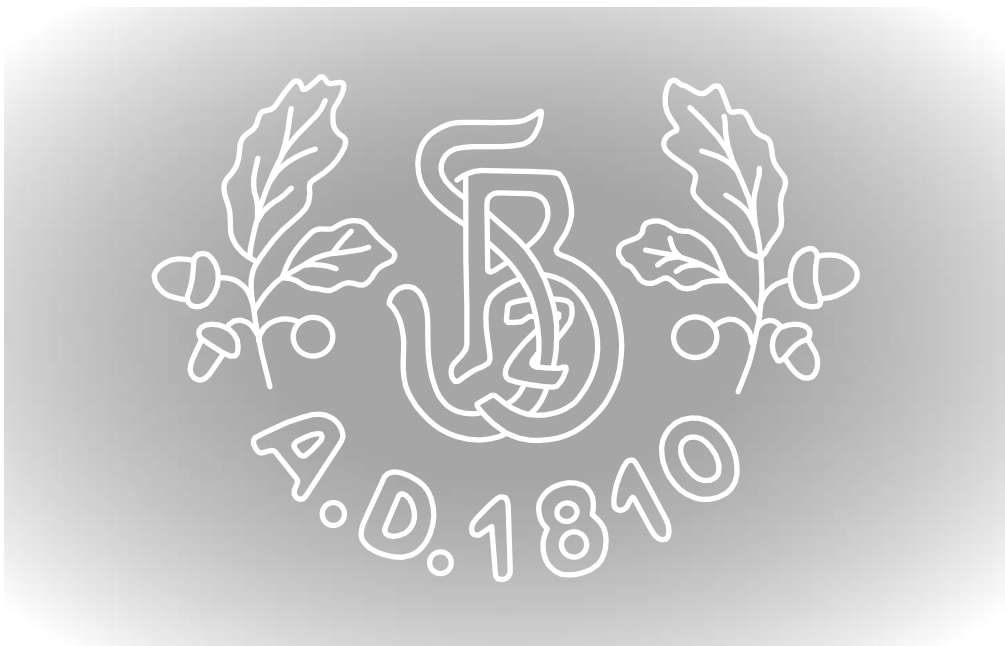

12. ábra. A Magyar Tisztviselők Takarékpénztára Rt. papírjának általános célú, RJE kereskedői vízjele 1927-ből diósgyőri tölgylevelés vízjel-védjeggyel

A kétsoros vízjel rajzolata összetett. Elemei: fenn, két talp nélküli, kerekített betűszárú verzál betű (SS); alatta középen a diósgyőri tölgylevelés vízjel-védjegy fordított levélállásban; bal oldalon háromjegyű szám (106); jobb oldalán kétjegyű szám (97).

A Diósgyőri Papírgyár készített vízjeles papírt a gyomai Kner nyomda részére is, amelyben a vízjelpár egyik tagja a gyár tölgylevelés vízjel-védjegye. A Baranya

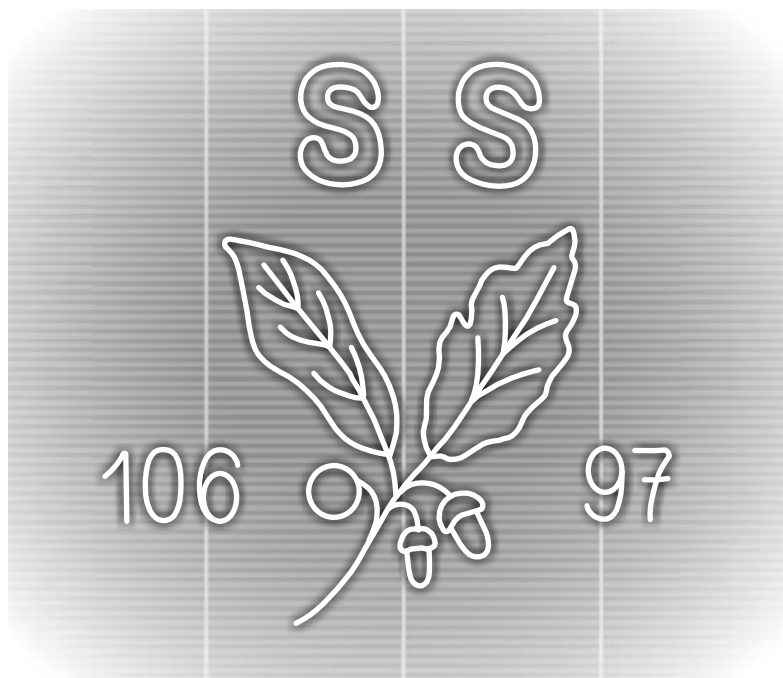
vármegyében 1929-ben kiállított *Meghaltalmazás* vékony velinpapírja őrizte meg a papagájos vízjelpárt. A vertikális elrendezésű vízjelpár egyik tagja a diósgyőri tölgylevelés vízjel-védjegy fordított állású alakváltozata (15. ábra). A másik vízjel egy csőrében és a karmai között csengőt tartó papagáj, amely alatt egyvonalas keretbe zárt, csupa talp nélküli kisbetűből álló (kner gyoma) felirat olvasható (16. ábra).

13. ábra. Szénásy Béla papírnagykereskedő egyik SzB monogramos kereskedői vízjele diósgyőri tölgylevelés vízjel-védjeggyel együtt, 1939-ből

A diósgyőri tölgylevelés vízjel-védjegy szabványfelirat vízjeles papírokban is felfedezhető. Egy 1944-ben keltezett *Kérelem* papírjában például a Magyar

Országos Szabvány (MOSZ) famentes papírok (FM) gyártásához alkalmazott MOSZ FM-vízjel társmotívumaként tűnik fel.

14. ábra. Diósgyőri sokszorosítópapír tölgyleveles vízjelváltozatának rekonstrukciós rajza, 1931

15. ábra. A Diósgyőri Papírgyár tölgyleveles vízjel-védjegyének rekonstrukciós rajza, 1929

16. ábra. Papagájos vízjelpár, 1929

Az egysoros, horizontális vízjel két elemből áll. Balra egyenes állású, kettős kontúrú, kerekített betűszárú verzál betűkből álló MOSZ FM rövidítés, mellette jobbra egyvonalas, egyenes állású, diósgyőri tölgyleveles vízjel-védjegy alakváltozat látható (17. ábra).

Banki *csekkpapírok* vízjeleként szintén előfordulnak kisebb-nagyobb rajzi eltérésű alakváltozatok. Például a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank egyik vékony csekkpapírjából rekonstruált tölgyleveles változat 1945-ből maradt fenn (18. ábra).

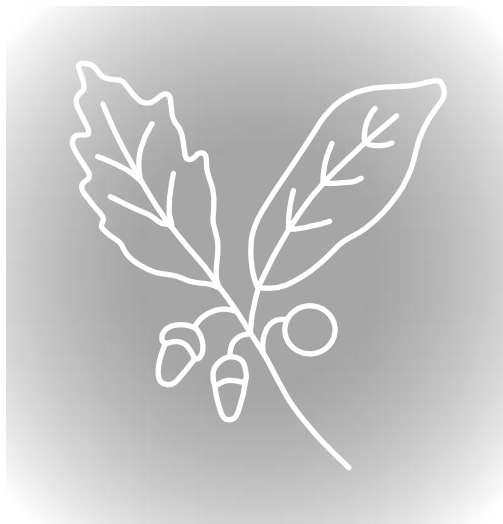
Egy *gyászjelentés* papírjából rekonstruált rajzi változat 1949-ből ismert (19. ábra).

17. ábra. Diósgyőri tölgyleveles vízjel-védjegy (a MOSZ FM szabvány vízjelpárja, 1944)

18. ábra. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank csekkpapírjának diósgyőri vízjel-védjegye, 1945

19. ábra. Gyászjelentés papírjának diósgyőri vízjel-védjegye, 1949

Jegyzetek

- (1) *Központi Értesítő* (1875–1900). – Kereskedelemügyi m. kir. Minisztérium, Budapest.
- (2) A magyar papírgyárak bejegyzett védjegyei 1901. – Az Országos Iparegyesület Papíripari Szakosztálya.
- (3) *Központi Védjegy-Értesítő* (1900–1949). – Kereskedelemügyi m. kir. Minisztérium, Budapest.